

Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 31, 89, 138 ve 155 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında kanun lâiyhası ve Millî Müdafaa ve Adliye Encümenleri mazbataları (1/169)

T. C.

Başvekâlet

Muamelât Umum Müdürlüğü

Kararlar Müdürlüğü

Sayı : 6/4033

3 . XII . 1943

Büyük Millet Meclisi Reisliğine

1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü kanununun 31, 89, 138 ve 155 inci maddelerinin değiştirilmesi hakkında Millî Müdafaa Vekillîğince hazırlanan ve İcra Vekilleri Heyetinin 18 . XI . 1943 tarihli toplantısında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâiyhasının esbabı mucibesıyla birlikte sunulmuş olduğunu arz ederim.

Başvekil
Ş. Saracoğlu

Esbabı Mucibe

Madde 1 : Askerî muhakeme usulü kanununun 31 nci maddesi ile ölüm ve ağır hapsi müstelzim olmıyan suçlarda mahkemenin beş kişiden teşekkül edeceği kabul edilmiştir . Askerî ceza kanununda kabul edilen sisteme göre ise cezanın asgârî ve azamî hadlerinde çok büyük farklar bulunduğu ve hadise vahametinin peşinen adlî amiree taktir edilmesi mümkün bulunmadığından ekseriyetle mahkemelerin beş kişilik heyet halinde çalışmasna mecburiyet hasıl olmaktadır . Halbuki bugün kıtaatın esas merkezlerinden uzaklaşmış, işlerin çoğalmış ve gerilerde fevkalâde zamanın icabı olarak As. Mintaka Komutanlıkları gibiteşkilâtının kurulmuş ve bunlara adlî âmirlik selâhiyetinin verilmiş olması yüzünden beş kişilik mahkemeye heyet toplanamamakta ve aza bulunmakta çok büyük müşkilâtle karşılaşmakta ve ekseriyetle bu yüzden adlî işler geçikmektedir . Bu bâriz mahzuru gidermek için hey'etin her zaman üç kişiden ibaret olabilmemesini mümkün kılacak şekilde kanunun tadili düşünülmüş ve maksada göre 31 nci madde hazırlanmıştır .

Madde 2 : Ceza mahkemeleri usulü kanununda bile her hadisede ilk tahkikat mecburî olmadığı halde askerî muhakeme usulü kanununda bu safha mecburidir . Bu yüzden çok basit işlerin derhal mahkemeye verilmesi ve askerlikte daha ziyade matlup olan sür'atin temini mümkün olmamakta, ilk tahkikat açılmak suretiyle vakit gâip edilmektedir . Bu geçikmeleri önlemek ve askerî adaletin sür'atle tecellisini geri bırakan mahzuru gidermek maksadıyla askerî muhakeme usulü kanununun 89 nci maddesinin tadili düşünülmüştür . Teklif kabul buyurulduğu taktirde evrakı hazırlık tahkikatını müteakip derhal mahkemeye verebileceklerdir . Bittabî muğlâk ve daha ziyade incelenmesi lüzumlu görülecek işler için de ilk tahkikat ağırlacaktır .

Umumî usulde olduğu gibi ilk tahkikat safhası için hâdiselerin ağırlıklarına göre bir tefrik yapmayı vekâlet doğru bulmamıştır . Sebebi de Askerî Ceza Kanununun maddelerindeki cezaların âzami ve asgârî hadlerinde çok büyük fark olması dolayısıyla böyle bir kaydın tadili ile takip edilen gayeyi hiçe indirebileceği ve burâda suçun ağırlığının değil daha ziyade hâdisedeki

vuzuhsuzluğun, müphemiyetin nazara alınması lâzımgeldiği hakkındaki mülâhazadır.

Madde 3 : Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 138 nci maddesi terhis, nakil, tebdil gibi sebeplerle adli âmiri değişen meznunun evrakını emrine girdiği yeni adli âmire devretmek mecburiyetini kabul etmektedir. Bu yüzden bir dosya mütemadiyen adli âmirden adli âmire intikal eylemekte ve dâva suçun mahiyetinden uzaklaşmakta ve neticelendirilmesi için pek çok müşkülâtlarla karşılaşmakta ve hattâ müruruzamana uğramaktadır. Halbuki suçun işlendiği mahaldeki allî âmirin hâdise üzerindeki salâhiyetin nakil tebdili gibi muamelelerde müteessir olmasının temini halinde şahitlerin ve diğer delillerin bulunduğu vaka mahallerinde hâdisenin tahkiki ve derhal sona erdirilmesi mümkün ve evrakın adli âmirden adli âmire intikal etmesi önlenmiş olacaktır. Hazırlanan 138 nci madde ile işbu maksat temin edilmektedir.

Madde 4 : Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 155 nci maddesi duruşmaların ancak sekiz gün tehir olunacağını ve sekiz günden fazla uzadığı takdirde duruşmaya yeniden başlanacağını âmirdir.

Kanunun bu buyuruğu karşısında tehirin sekiz günden fazla hınamaması lâzımgelirse de tatbikatta sekiz günlük müddet temin olunamamakta ve ekser ahvalde duruşmaların arası uzamaktadır.

Bu hal karşısında duruşmanın yeniden yapılması hem güç ve hem de muhakemeyi uzatmakta ve binnetice işi çoğaltmaktadır. Nitekim Adliye Vekâleti bu eiheti gözönüne alarak Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun buna mütenazır olan 222 nci maddesinde değişiklik yapmaya lüzum görmüş ve bu maldeyi değiştirmiştir.

Askerî mahkemelerde de vazife gören subaylar hususi bir kadro halinde deęildirler.

Her dâvada reis ve âzalık vazifelerini görmekte olan subay hâkimlerin her birinin esas vazifeleri vardır. Bu sebepten vazife, nakil hastalık, izin gibi sebeplerle bazı defalar da reis ve âzalar da değişiklik yapılmak zarureti hâsıl olmakta ve bu takdirde heyeti hâkime de vukuundan içtinap kabil olmayan değişiklik yüzünden dâva dosyasının ve zabıtlar hükümsüz kalması ve yeniden duruşma yapılması adaleti tağvik ve tehir edeceğinden maddenin tadili sırasında bu eihet te nazara alınmıştır.

Millî Müdafaa Encümeni mazbatası

T. B. M. M.

M. M. Encümeni

Esas No. 1/169

Karar No. 8

23 . XII . 1943

Yüksek Reisliğe

1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 31, 89, 138 ve 155 nci maddelerinin değiştirilmesi hakkında Millî Müdafaa Vekâletince tanzim olunup Başvekâletin 3 birincikânunun 1943 gün ve 6/4033 sayılı tezkeresiyle Yüksek Meclise tevdi edilen ve 6 . XII . 1943 gün ve 1/169 sayı ile Encümenimize ve Adliye Encümenine havale buyurulan kanun lâyihası Millî Müdafaa ve Adliye Vekâletlerinin mümessilleri hazır olduğu halde müzakere edildi.

Mucip sebepler lâyihasında izah olunduđu üzere Askerî Muhakeme Usulü Kanununun sö-

zü geçen maddelerinin tatbikatta işleri ekseriya geciktirdiği, zorlaştırdığı ve bazan müruruzamana uğrattığı anlaşılmış ve bu keyfiyetin evvelce Adliye Vekilligince de nazarı dikkate alınarak Umumî Ceza Usulü Kanununda icabeden tadilatın yapıldığı görülmüştür.

Binaenaleyh askerî adli işlerin de bu gibi ârizalardan kurtarılarak adaletin süratle tecellisini temin edeceği anlaşılan tadilatın Hükümetin teklifi veçhile yapılmasına Encümenimizce ittifakla karar verilmiş ve kanun lâyihası aynen kabul edilmiştir.

Havalesi veçhile Adliye Encümenine tevdi edilmek üzere Yüksek Reisliğe sunulmuştur.

M. M. En. Rs.	M. M.	Kâtip
Sinob	Ağrı	Konya
C. K. İncedayı	H. Tugaç	V. Bilgin
Bolu		Bursa
Korgl. A. Alptdoğan		Gl. A. Atlı
Bursa		Çankırı
Gl. N. Tınaz		Dr. A. Arkan
Çorum	Diyarbakır	Erzurum
E. S. Akgöl	Gl. K. Sevüktekin	A. Akyürek

Erzurum	Gazianteb	Gümüşane
Gl. Z. Soydemir	Dr. M. Canbolat	Ş. Erdoğan
Hatay	İstanbul	Kars
Gl. E. Durukan	Ş. A. Ögel	Gl. H. Durudoğan
Kayseri	Kırklareli	Kocaeli
N. Tokar	Korgl. K. Doğan	Gl. M. Bakû
Mardin	Muğla	Siird
Dr. A. Uras	S. Güney	B. Türklay
Tekirdağ		Tokad
R. Apak		S. Çelikkol

Adliye Encümeni mazbatası

T. B. M. M.

Adliye Encümeni.

Esas No. 1/169

Karar No. 37

6 . V . 1944

Yüksek Reisliğe

1631 sayılı Askerî Muhakeme usulü Kanununun 31, 89, 138 ve 155 nei maddelerinin tadiline dair Millî Müdafaa vekâletince hazırlanarak İera Vekilleri Heyetinin 18 . II . 1944 tarihli toplantısında Yüksek Meclise arzı kararlaştırılan kanun lâyihasını Encümenimize de havale ve tevdi buyurulması üzerine ihtiva eylediği hükümler Millî Müdafaa Vekili Gl. A. R. Artunkal'ın huzuriyle tetkik ve müzakere olundu.

Tadili teklif olunan Askerî Muhakeme Usulü Kanununun dört maddesinden 31 nei madde her biri dokuz bendi ihtiva eden iki fıkraya ayrılmıştır (A) fıkrasında ölüm ve ağır hapsi müstelzim olmayan suçlar için askerî muhakemelerin üç hâkimden yani bir adli hâkimle (M. 50) iki subaydan (B) fıkrasında ise ölüm ve ağır hapsi müstelzim olan suçlarda mahkemenin beş hâkimden teşekkül edeceği gösterilmekle beraber her iki halde de adli hâkimden başka subay hâkim olarak maznunun rütbesine göre kimlerin bulunacağı ayrı ayrı beyan ve tadat olunmuştur.

Umumî ceza mahkemelerinde olduğu gibi ölüm veya ağır hapis cezasını müstelzim suçların dâvalarını rüyt edecek olan Askerî Ceza mahkemelerinin dahi üç hâkimden teşekkül etmesinde ceza mevzuatı bakımından bir mahzur

görmeyen Encümenimiz lâyihamın 31 nei maddesinin aynen kabulüne 89 neu maddenin askerî kaza esaslarına uygun bir tarzda tadiline reylerin ittifakiyle karar vermiştir. 89 neu maddenin bugün mer'î olan şekline nazaran yapılan hazırlık tahkikatı hukuku ânme dâvasının açılmasını haklı göstermeğe kâfi ise âmiri adli ilk tahkikatın açılmasını emreder. Bu tahkikatın ierasına memur edilen bir adli subay veya askerî adli hâkim mustantık sıfatıyla maznunun yalnız aleyhine olan hususları değil lehine olan cihetleri de arar ve kaybolmasından korkulan delillerin toplanmasına çalışır. Her suç hakkında ilk tahkikat ierası mecburiyetini vazeden bu metin tadil teklifinde allî âmire bu hususta mutlak bir takdir hakkı tanınmak suretiyle değiştirilmiş olduğundan ölüm, ağır hapis veya beş seneden fazla hapis cezasını müstelzim suçlarda dahi ilk tahkikat yapılmaksızın işin mahkemeye intikaline imkân verilmiştir. Halbuki ilk tahkikatın, maznun hakkında son tahkikatın açılmasına veya muhakemenin menine dair bir karar verilmeğe müsait bir derecede bütün delillerin toplanmasını ve elde edilmesini tazammun eylediği mülâhaza edilecek olursa ağır ceza işlerinin bu yolda bir tetkika tabi tutulması hususunun gerek menî muhakeme ile neticelenecek işlerin mahkemeye intikal etmemesi ve

gerek son tahkikatın açılması halinde dâvanın mahkemeye daha iyi hazırlanmış bir şekilde intikalini temin gibi fayaları bulunduğu derkârdır. Binaenaleyh ölüm, ağır hapis veya 5 seneden fazla hapis cezasını müstelzim suçlarda ilk tahkikat ırası hem adaletin yerine gelmesi hem de sürat bakımından tereîhe şayan görülmek üzere adli âmirin ancak bu cezaları müstelzim olmıyan suçlarda hazırlık tahkikatını kâfi görmesi halinde son tahkikatın açılmasına karar verebilmesi Millî Müdafaa Vekâleti ile tam bir mutabakat halinde ve reylerin ittifakiyle karar altına alınarak 89 neu madde bu esaslar dahilinde yeni baştan tanzim edilmiştir.

89 neu maddenin yeni şekline göre yapılan hazırlık tahkikatı hukuku âmme dâvasının açılmasına müsait bir duruma gelince adli âmir ilk tahkikatın açılmasını emreder, ancak ölüm, ağır hapis veya beş seneden fazla hapis cezasını müstelzim olmayan fiillerde hazırlık tahkikatını kâfi görürse işi doğrudan doğruya bir iddianame ile mahkemeye sevk edebilir. Bu iddianame son tahkikatın açılması kararının bütün kanuni neticelerini hâsıl eder ve aynı şartlara tabi olur.

Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 138 nei maddesi terhis, terfi, nakil veya tahvili memuriyet gibi sebeplerle adli âmiri değişen maznunun evrakını emrine girdiği yeni adli âmire devretmek mecburiyetini vazetmektedir. Hükümet mucip sebeplerinde de izah edildiği üzere bu gibi hallerde dosyanın bir merciden diğer bir mercie intikalinden doğan mahzurları önlemek maksadiyle yapılan değişiklik yerinde görülmüş, ancak maddenin herhangi bir tereddüde meydan vermiyecek şekilde yeni baştan tanzimi reylerin itifakiyle karar altına alınmıştır. Bu vaziyette son tahkikatın

açılması kararı veyahut disiplin cezası emri verilmezden evvel maznunun memuriyetinin nakil veya tahvili veya emekliye ayrılması veyahutta terhis edilmesi gibi sebeplerle yeni bir adli âmirin salâhiyetine girmesi suçu işlediği zaman tabi bulunduğu adli âmirin adli salâhiyetini kaldırmaz. Ancak maznun terfi dolayısıyla 30 neu maddeye tevfikân rütbesi bakımından işbu adli âmirin salâhiyeti dışına çıkmış olursa bu salâhiyet maznunun suçu işlediği zamanki adli âmirinin üstü olan adli âmire geçer. Yalnız maznunların celpleri mahallin uzaklığı sebebiyle uzun zamana muhtaç olduğu ve dâvanın naklinde mahzur bulunmadığı takdirde dâvaya el koymuş olan adli âmirin talebi üzerine üst adli âmirlikçe işin yeni adli âmire tevdiine karar verilebilir.

Lâyiha yukarıda arz ve izah olunan tadillerle Umumî Heyetin yüce tasvibine arzedilmek üzere Yüksek Reisliğe sunulur.

Ad. En. Rs. N.	M. M.	Kâtip
Zonguldak	Zonguldak	Manisa
Ş. Devrin	Ş. Devrin	F. Uslu
Antalya	Balıkesir	Bingöl
N. Aksoy	O. N. Burcu	F. F. Düşünsel
İmzada bulunmadı		
Bursa	Denizli	Denizli
A. Akgüç	H. Günver	N. Küçük
Erzincan	Hatay	Kastamonu
A. Fırat	B. S. Kunt	A. Binkaya
Kastamonu	Kayseri	Kocaeli
Dr. F. Ecevit	R. Özsoy	S. Yargı
Konya		Rize
H. Karagülle		Dr. S. A. Dilemre
İmzada bulunmadı		İmzada bulunmadı
Sinob		Urfa
C. Atay		K. Berker

HÜKÜMETİN TEKLİFİ

1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanununun «31, 89, 138 ve 155» nci maddelerini değiştiren kanun lâyihası

MADDE 1 — 1631 sayılı askerî muhakeme usulü kanununun 31, 89, 138 ve 155 nci maddeleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Askerî Mahkemelerin Teşkili

Madde 31 — Askerî mahkemeler bir askerî adli hakim ile iki subay hakimden teşekkül eder.

Yüksek rütbeli subay, reislik vazifesini yapar.

Subay hakimler maznunun rütbesine göre şu suretle tayin olunur.

1. Maznun subay ise maznundan üst rütbede veya kıdemli iki subay,
2. Maznun erattan ise iki subay,
3. Subay mahkemesinde reis binbaşından Erat mahkemesinde yüzbaşından aşağı olamaz.

Hukuku Âmme Dâvasının Açılması

Madde 89 — Yapılan hazırlık tahkikatı sonunda adli âmir bu tahkikatı kâfi görürse son tahkikatın açılmasına karar verir. Ve bir iddianame ile işi mahkemeye tevdi eder. Bu taktirde kanunun 124, 128, 130, 132, 133, 134, 135, 136 ve 139 ncu maddeleri hükümleri tatbik olunur.

Hazırlık tahkikatını son tahkikatın açılmasına kâfi görmediği ve fakat âmme dâvasının açılmasını haklı gösterecek emare ve deliller bulunduğu taktirde ilk tahkikatın açılmasını emreder.

Bu ilk Tahkikatın icrasına memur edilen bir adli subay veya askerî adli hâkimin sorgu hâkimi sıfatıyla maznunun yalnız aleyhine olan hususları değil, lehine olan cihetleri de arar ve kaybolunmasından korkulan delillerin toplanmasına çalışır. M. M. Vekili hukuku âmme dâvası açmak için adli âmirlere emir verebilir.

Bunun üzerine adli âmir de ilk veya son tahkikatın açılmasını emreder.

Adli âmirin değişmesi hâlinde yapılacak muamele ve dâvanın nakli

Madde 138 — Son tahkikatın açılması kararı veyahut disiplin cezası emri verilmezden

ADLIYE ENCÜMENİNİN DEĞİŞTİRİŞİ

1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 31, 89, 138, ve 155 nci maddelerini değiştiren kanun lâyihası

MADDE I. — 1631 sayılı Askerî Muhakeme Usulü Kanununun 31, 89, 138 ve 155 nci maddeleri aşağıda yazılı şekilde değiştirilmiştir:

Madde 31. — Hükümetin 31 nci maddesi aynen kabul edilmiştir.

Madde 89. —Yapılan hazırlık tahkikatı hukuku âmme dâvasının açılmasını haklı göstermeğe kâfi ise adli âmir ilk tahkikatın açılmasını emreder.

Ölüm, ağır hapis veya beş seneden fazla hapis cezasını müstelzim olmayan fiillerde adli âmir evrakı bir iddianame ile de mahkemeye tevdi edebilir. Bu iddianame son tahkikatın açılması kararının bütün kanunî neticelerini hâsıl eder ve aynı şartlara tâbi olur.

İlk tahkikatın icrasına memur edilen bir adli subay veya askerî adli hâkim mustantik sıfatıyla maznunun yalnız aleyhine olan hususları değil lehine olan cihetleri de arar ve kaybolmasından korkulan dedillerin toplanmasına çalışır.

Millî Müdafaa Vekili, hukuku âmme dâvası açmak için adli âmirlere emir verebilir. Bunun üzerine adli âmir de ilk tahkikatın açılmasını emreder.

Adli âmirin değişmesi hâlinde yapılacak muamele ve dâvanın nakli

Madde 138. — Son tahkikatın açılması kararı veyahut disiplin cezası emri verilmezden

Hü.

evvel maznunun tebdili, ve nakli memuriyet etmesi veya emekliye ayrılması veyahutta terhis edilmesi gibi sebeplerle yeni bir adli âmirin selâhiyetine girmesi suçu işlediği zaman tabi bulunduğu adli âmirin adli selâhiyetini kaldıramaz.

Ancak terfi dolayısıyla 30 ncu madde veçhile rütbesi bakımından işbu adli âmirin selâhiyeti dışına çıkmış olursa bu selâhiyet maznunun suçu işlediği zamanki adli âmirin mafevki olan adli âmire intikal eder.

Yalnız ilgili şahısların celpleri uzun zamana mütevakıf olduğu ve dâvanın nakli mahzuru intaç etmediği takdirde dâvanın, maznunun yeni adli âmirliğine, dâvanın tahkikına el koyan adli âmirlikçe lüzum ve zaruret görülürse kolordu veya daha üst adli âmirleri karar verilir.

Tehir müddeti

Madde 155 — a) Tehir olunan duruşmaya, zaruret olmadıkça sekiz günden fazla fasıla verilemez.

b) Tehir, sekiz günü geçtiği veyahut duruşma 154 ncu madde mucibince talik olduğu veya hâkimler heyeti arasında kısmen veya tamamen değişiklik vâki olduğu takdirde eski duruşma zabıtlarının konması suretiyle duruşma tekrarlanmış olur.

MADDE 2. — Bu kanun neşri tarihinden müteberdir.

MADDE 3. — Bu kanun hükümlerini yürütmeye İcra Vekilleri Heyeti memurdur.

18 . XI . 1943

Bş. V.	Ad. V.	M. M. V.
Ş. Saracoğlu	R. Türel	A. R. Artunçal
Da. V.	Ha. V.	Ma. V.
H. Uran	N. Menemencioğlu	F. Ağralı
Mf. V.	Na. V.	İk. V.
Yücel	S. Day	F. Sirmen
S. İ. M. V.	G. İ. V.	Zr. V.
Dr. H. Alataş	S. H. Ürgüblü	Ş. R. Hatipoğlu
Mü. V.		Ti. V.
A. F. Cebesoy		C. S. Siren

Ad. E.

evvel maznunun memuriyetinin nakil veya tahvili veya emekliye ayrılması veyahutta terhis edilmesi gibi sebeplerle yeni bir adli amirin selâhiyetine girmesi suçu işlediği zaman tabi bulunduğu adli âmirin adli selâhiyetini kaldırmaz. Ancak maznun terfi dolayısıyla 30 ncu maddeye tevfiikan rütbesi bakımından işbu adli âmirin selâhiyeti dışına çıkmış olursa bu selâhiyet maznunun suçu işlediği zamanki adli âmirin üstü olan adli âmire geçer. Yalnız maznunların celpleri mahallin uzaklığı sebebiyle uzun zamana muhtaç olduğu ve dâvanın naklinde mahzur bulunmadığı takdirde davaya el koymuş olan adli âmirin talebi üzerine üst adli âmirlikçe işin yeni adli âmire tevdiine karar verilebilir.

Madde 155. — Hükümetin 155 nci maddesi aynen

MADDE II. — Bu kanun neşri tarihinden meridir.

MADDE III. — Bu kanun hükümlerini icraya İcra Vekilleri Heyeti memurdur.